

PWYLLGOR	PWYLLGOR ARCHWILIO
DYDDIAD	24 MEDI 2015
TEITL	CYNNYRCH ARCHWILIO MEWNOL
PWRPAS YR ADRODDIAD	AMLINELLU GWAITH ARCHWILIO MEWNOL AM Y CYFNOD HYD AT 11 MEDI 2015
AWDUR	LUNED FÔN JONES - RHEOLWR ARCHWILIO
GWEITHREDIAD	DERBYN YR ADRODDIAD, SYLWEBU AR Y CYNNWYS A CHEFNOGI'R ARGYMHELLION SYDD EISOES WEDI'U CYFLWYNO I'R GWASANAETHAU PERTHNASOL ER GWEITHREDIAD

---

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae'r adroddiad yma yn crynhoi gwaith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 1 Gorffennaf 2015 hyd at 11 Medi 2015.

2. GWAITH A GWBLHAWYD YN Y CYFNOD

- 2.1 Cwblhawyd y gwaith canlynol yn y cyfnod hyd at 11 Medi 2015:

Disgrifiad	Nifer
Adroddiadau am Archwiliadau o'r Cynllun Gweithredol	8
Archwiliadau Dilyniant	2

Ceir manylion pellach ar y gwaith yma yng nghorff yr adroddiad hwn ac yn yr atodiadau amgaeedig.

2.2 Adroddiadau Archwilio

2.2.1 Mae'r tabl canlynol yn gosod allan yr archwiliadau o'r cynllun a gwblhawyd yn y cyfnod hyd at 11 Medi 2015, gan ddangos y categori barn perthnasol a chyfeiriad i'r atodiad perthnasol.

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
Cyfathrebu gydag Ysgolion	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 1
Cronfa'r Cadeirydd	Cefnogaeth Gorfforaethol	Democratiaeth	B	Atodiad 2
Prif System Gyfrifo - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Cyfrifeg	A	Atodiad 3
System Refeniw – Cau i Lawr 2014-15	Cyllid	Refeniw	B	Atodiad 4
Rhyngwyneb Siebel – eFinancials	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	A	Atodiad 5
Terfynu Gweithwyr oddi ar Systemau TG	Corfforaethol		C	Atodiad 6
Dilysrwydd Anfonebau Darparwyr Preifat	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Oedolion	B	Atodiad 7
Arwystl ar Eiddo Preswylwyr Cartrefi	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Preswyl a Dydd	C	Atodiad 8

2.2.2 Mae categorïau barn yr adroddiadau yn datgan y canlynol:

- Barn "A" Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.
- Barn "B" Mae rheolaethau mewn lle, a gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol gan fod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau.
- Barn "C" Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth.
- Barn "CH" Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan nad oes rheolaethau derbyniol yn bodoli, a darganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth hyn.

2.3 Archwiliadau Dilyniant

2.3.1 Mae'r tabl isod yn crynhoi'r dilyniant a gwblhawyd yn ystod y cyfnod:

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN DILYNIANT
Gwasanaethau Plant - Comisiynu Gofal	Plant a Theuluoedd	Plant	Derbyniol
Rhaglenni Arolygu Hylendid Bwyd, Iechyd a Diogelwch	Rheoleiddio	Gwarchod y Cyhoedd	Derbyniol

2.3.2 Gosodir gwaith dilyniant mewn un o bedwar categori:

Rhagorol - pob un o'r argymhellion wedi ei gweithredu yn unol â'r disgwyl.

Derbyniol - y rhan fwyaf o'r argymhellion, gan gynnwys y mwyafrif o'r argymhellion "hanfodol", wedi eu gweithredu yn ôl y disgwyl.

Anfoddhaol - nifer o'r argymhellion heb eu gweithredu.

Annerbyniol - y mwyafrif o'r argymhellion (gan gynnwys argymhellion pwysig) heb ei gweithredu, a dim tystiolaeth o ymdrech i wella rheolaeth fewnol.

2.3.3 Mae'r rhestr isod yn dangos yr Adroddiadau Barn 'C' neu 'CH' a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio fel atodiadau i'r adroddiadau chwarterol, lle nad yw'r adroddiad dilyniant wedi'i gyflwyno i'r Pwyllgor eto. Mae'r rhestr yn dangos y dyddiad sy'n darged cwblhau pob un o'r archwiliadau dilyniant hyn:

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 30 Medi 2015

Taliadau Uniongyrchol

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Rhagfyr 2015

System Swyddi – Diogelwch a Chywirdeb

TG – Trefniadau Wrth Gefn a Pharhad Gwasanaeth

Taliadau Cymorth Cyntaf

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Mawrth 2016

Iechyd Diogelwch – Gweithio'n Unig

Cynllun Datblygu Amgueddfa ac Oriel Gwynedd

Costau Teithio Gweithwyr Gofal Cymunedol

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 30 Mehefin 2016

Arwystl ar Eiddo Preswylwyr Cartrefi

Terfynu Gweithwyr oddi ar Systemau TG

3. GWAITH AR Y GWEILL

3.1 Roedd y gwaith canlynol ar y gweill ar 14 Medi 2015.

3.2 Archwiliadau yn mynd rhagdynt

- Defnydd Ymgynghorwyr (*Corfforaethol*)
- Ymwybyddiaeth o Bolisi Canu'r Gloch - Gweithwyr Llaw (*Corfforaethol*)
- Asesiad Corfforaethol (*Corfforaethol*)
- Rhoddion a Lletygarwch Swyddogion - Gwasanaethau Risg Uchel (*Corfforaethol*)
- Gwaith Atal Twyll ac Atal Llygredigaeth Rhagweithiol (*Corfforaethol*)
- Llywodraethu Gwybodaeth – Deddf Diogelu Data (*Corfforaethol*)
- Y Fenter Twyll Genedlaethol (*Corfforaethol*)
- Arlwyaeth Ysgolion (*Addysg*)
- Ysgolion – Llywodraethu (*Addysg*)
- Modelu'r Gweithlu (*Addysg*)
- Asiantaeth Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru
- System Dyledwyr – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- System Taliadau – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Cysoni Banc – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- System Gyflogau – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Cronfa Bensiwn – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Budd-daliadau – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Treth Cyngor – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Trethi Busnes – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol (*Cyllid*)
- Canolfannau Hamdden – Casglu Incwm (*Economi a Chymuned*)
- Academi Hwyllo (*Economi a Chymuned*)
- Gofal Cartref (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Llywodraethu trefniadau cydweithio gyda'r trydydd sector (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Plas y Don, Pwllheli (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Plas Hedd, Bangor (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Hafod Mawddach, Abermaw (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Cefn Rodyn, Dolgellau (*Oedolion, Iechyd a Llesiant*)
- Cynnal a chadw adeiladau a safleoedd (*Priffyrdd a Bwrdeistrefol*)
- Arolygiadau (*Priffyrdd a Bwrdeistrefol*)
- Pont Briwet (*Rheoleiddio*)
- Trafnidiaeth Gyhoeddus (*Rheoleiddio*)
- Incwm Meysydd Parcio (*Rheoleiddio*)

4. ARGYMHELLIAD

4.1 Gofynnir i'r Pwyllgor dderbyn yr adroddiad hwn ar waith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 1 Gorffennaf 2015 i 11 Medi 2015, sylwebu ar y cynnwys yn ôl dymuniad yr aelodau, a chefnogi'r argymhellion sydd eisoes wedi'u cyflwyno i reolwyr y gwasanaethau perthnasol er gweithrediad.

CYFATHREBU GYDAG YSGOLION

Addysg

Cefndir

Mae'n hanfodol bod trefniadau cadarn a chlr ar gyfer cyfathrebu rhwng Adran Addysg y Cyngor a'r ysgolion, ac mae nifer o drefniadau mewn lle ar hyn o bryd. Un o'r trefniadau sydd yn bodoli yw cylchlythyr wythnosol, a gaiff ei reoli a'i ddsbarthu gan Swyddog o'r Gwasanaethau Cefnogol – Cefnogaeth Gorfforaethol.

Caiff cyfarfodydd GYDCA (Grŵp Ysgolion Dalgylch Cynradd ac Arbennig) eu cynnal bob hanner tymor. Mae 13 dalgylch ysgolion Cynradd ac Arbennig yn y Sir, sef dalgylch yr ysgolion Uwchradd (ac eithrio Ysgol Friars a Tryfan sy'n gynnwysedig fel un dalgylch). Yn ddelfrydol, dylai bod cynrychiolydd o'r ysgolion uwchradd yn mynychu'r cyfarfodydd GYDCA. Yn dilyn y cyfarfodydd hyn, dylai bod y cynrychiolydd dalgylch yn cynnal cyfarfodydd gyda'r ysgolion yn y dalgylch er mwyn dosbarthu'r wybodaeth a rannwyd yn y cyfarfod GYDCA. Y Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol sy'n cadw cofnodion y cyfarfodydd GYDCA.

Bydd newyddlen yn cael ei dosbarthu i ysgolion cynradd/arbennig yn dilyn cyfarfodydd GYDCA yn manylu ar unrhyw wybodaeth bwysig a drafodwyd yn y cyfarfodydd, neu unrhyw wybodaeth bwysig a dderbyniwyd gan Estyn, Llywodraeth Cymru a.y.b. yn ystod y cyfnod. Mae'r trefniant o anfon newyddlen i ysgolion cynradd ac arbennig yn dilyn cyfarfodydd GYDCA yn drefniant newydd, ac wedi disodli'r trefniant o gael dwy gynhadledd yn ystod y flwyddyn ysgol.

Yn yr un modd, caiff cyfarfodydd Grŵp Strategol Uwchradd eu cynnal pob hanner tymor. Dylai bod cynrychiolydd o bob ysgol uwchradd yn y Sir yn mynychu'r cyfarfodydd. Y Swyddog Gwella Ansawdd Addysg Cynorthwyol sy'n cadw cofnodion y cyfarfodydd yma hefyd.

Mae fersiwn newydd o fewnrwyd yr Adran Addysg wedi ei gyhoeddi i'r ysgolion yn Hydref 2014, ac yn ddull arall a ddefnyddia'r Adran Addysg i gyfathrebu gydag ysgolion. Cafodd cynnwys y fewnrwyd ei drafod yn y cyfarfodydd GYDCA a'r Grŵp Strategol Uwchradd.

Bwriad yr Archwiliad

Sicrhau bod cyfathrebu effeithiol gydag ysgolion, er mwyn sicrhau bod y swyddogion priodol yn cael mynediad at ganllawiau, cyngor ac arweiniad, yn arbennig gwybodaeth bwysig ac allweddol a bod unrhyw fater allweddol yn cael ei amlygu.

Cwmpas yr Archwiliad

Adolygwyd sut mae'r Adran Addysg yn cyfathrebu gydag ysgolion, gwiriwyd sampl o ohebiaeth a newyddlenni a gylchredwyd ynghyd â dylunio a dosbarthu holiadur electronig at holl benaethiaid ysgolion Gwynedd er mwyn darganfod gwir sefyllfa cyfathrebu gydag ysgolion a chael eu barn ar feysydd megis ansawdd, amllder a chynnwys newyddlenni a thudalennau fewnrwyd yr Adran Addysg.

Prif Ddarganfyddiadau

Fe luniwyd holiadur anhysbys i gyd-fynd â'r archwiliad hwn yn cynnwys nifer o gwestiynau i ofyn i Benaethiaid ysgolion Gwynedd am eu barn ar drefniadau cyfathrebu rhwng yr Adran Addysg a'r Ysgolion. Derbyniwyd 39 o holiaduron yn ôl wedi eu cwblhau fel rhan o'r ymateb i'r holiadur.

Mae rhai meysydd penodol wedi eu hamlygu yn sgil yr archwiliad ac sydd angen sylw pellach. Cafwyd nifer o sylwadau ynglŷn â fformat a defnydd y cylchlythyr wythnosol. Mynegodd rhai nad oedd yn hawdd ei ddefnyddio i ddarganfod pethau o flaenoriaeth neu bwysigrwydd. Ymholwyd hefyd ar ffyrdd o gylchredeg y cylchlythyr i staff. Siomedig oedd darganfod nad oedd pob Pennaeth yn cylchredeg y cylchlythrau gyda'u staff. Derbyniwyd un sylw nad oedd yn hwylus trosglwyddo gwybodaeth i'r Llywodraethwyr o'r cylchlythyr wythnosol gan fod y cylchlythyr yn cynnwys gwybodaeth berthnasol yn ogystal ag amherthnasol i Lywodraethwyr. Nododd y Pennaeth y byddai'n rhaid chwyntu'r wybodaeth berthnasol allan o'r cylchlythyr.

Wrth ddadansoddi'r wybodaeth o'r holiaduron, daethpwyd i'r amlwg nad oedd pob Pennaeth yn ymwybodol o'r fewnwyd a hefyd nad oedd rhai Benaethiaid wedi hysbysu eu staff o fodolaeth y fewnwyd. Mae angen hysbysu staff ynglŷn â bodolaeth y fewnwyd, er mwyn iddynt fod yn ymwybodol o'r polisiau a'r dogfennau sydd ar gael pe baent angen unrhyw wybodaeth. Cafwyd gwybodaeth/sylwadau defnyddiol iawn ynglŷn â pha ddogfennau / gwybodaeth y gellir eu ychwanegu i'r fewnwyd, barn ynglŷn â'r cylchlythyr a'r ffyrdd o wella cyfathrebu rhwng yr Adran Addysg ac Ysgolion. Mae angen ystyried gweithredu ar ddarganfyddiadau'r archwiliad hwn er mwyn gwella'r drefn cyfathrebu rhwng yr Adran Addysg ac Ysgolion Gwynedd.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaethol Cyfathrebu gydag Ysgolion gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid ystyried newid fformat y cylchlythyr wythnosol gan gymryd i ystyriaeth y sylwadau a ddatgelwyd yn yr holiadur.
- Dylid ystyried ffyrdd eraill o geisio cylchredeg a dosbarthu'r cylchlythyr wythnosol fel ei fod yn cyrraedd sylw staff a Llywodraethwyr yr Ysgolion.
- Dylid sicrhau bod pob aelod o staff yn ymwybodol o fodolaeth fewnwyd yr Adran Addysg fel gallent ei defnyddio fel canolbwynt i ddogfennau a pholisiau maent eu hangen.
- Dylid ystyried sylwadau'r ysgolion sy'n deillio o'r holiadur ynglŷn â'r ffyrdd i wella'r fewnwyd a pha ddogfennau / gwybodaeth i'w hymgorffori.
- Dylid ystyried sylwadau'r ysgolion sy'n deillio o'r holiadur ynglŷn â'r ffyrdd i wella'r cyfathrebu rhwng yr Adran Addysg a'r Ysgolion.

CRONFA'R CADEIRYDD Cefnogaeth Gorfforaethol

Cefndir

Mae Cronfa'r Cadeirydd yn gronfa hanesyddol sydd wedi bod mewn lle ers dechrau Cyngor Gwynedd yn 1996. Mae'n bodoli er mwyn caniatáu i Gadeirydd y Cyngor groesawu ymwelwyr i'r Awdurdod, cyfrannu arian at Apeliadau; prynu anrhegion corfforaethol a.y.b. yn ystod ei flwyddyn/blwyddyn yn y swydd. Mae gan y Cadeirydd gyfrifoldeb llawn am benderfynu pa eitemau o wariant a ddylid eu talu o'r Gronfa.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd gwirio bod trefniadau cadarn a phrosesau priodol mewn lle ar gyfer gweinyddu'r Gronfa'r Cadeirydd.

Cwmpas yr Archwiliad

Gwirio fod cyfrifon terfynol y gronfa yn cysoni â'r datganiadau banc a bod trefniadau priodol mewn lle i ddelio gyda'r ceisiadau am nawdd. Archwilio cyfrifon y gronfa ar gyfer blynyddoedd ariannol 2013/14 a 2014/15.

Prif Ddarganfyddiadau

Mae cyfrifoldeb llawn gan y Cadeirydd am benderfyniadau ar wariant o'r gronfa. Y Swyddog Dinesig sydd â chyfrifoldeb am weinyddiaeth y gronfa o ddydd i ddydd, gan sicrhau bod anfonebau yn cael eu talu, a chofnodi'r holl drafodion sy'n ymwneud â'r gronfa. Mae'r gronfa yn hanesyddol ac nid oes llawer o drefniadau ffurfiol mewn lle ar ei chyfer. Yr unig risg gyda hyn yw nad oes gwybodaeth ffurfiol ar gael i roi arweiniad ar sut ddylid/ac ar beth y gellid gwario arian y gronfa. Mae trefniadau cyllidebol cadarn mewn lle ar gyfer y Gronfa gyda chyfrifoldeb awdurdodedig am y gronfa. Gwelwyd nad oedd cyswllt ffurfiol gyda'r Adran Gyllid, fodd bynnag roedd swyddogion awdurdodedig yn ardystio gwariant y gronfa. Gwelir bod cysondeb rhwng cyfriflen banc y gronfa a'r daenlen a gedwir gan y Swyddog Dinesig ynglŷn â gwariant y gronfa. Cedwir tystiolaeth ynglŷn â gwariant y gronfa sef derbynebau ac anfonebau. Gwiriwyd bod gwybodaeth gywir a pherthnasol yn cael eu cadw gyda'r ceisiadau a dderbynnir am arian y gronfa, a gwelwyd eu bod yn cael eu hasesu'n gyflawn ac mewn modd teg. Mae'n draddodiad erbyn hyn y bydd y Cadeirydd yn cynnal digwyddiad/cyngerdd i godi arian at elusen/elusennau ym mlwyddyn ei gadeiryddiaeth/chadeiryddiaeth – gwelwyd bod y gost o gynnal y cyngerdd yn 2014 wedi gorbwyso yr elw a ddaeth i law, felly dylid bod yn wylidwrus wrth drefnu digwyddiadau yn y dyfodol.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaethol Cronfa'r Cadeirydd gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid ystyried cael dogfennau / ymwybyddiaeth ffurfiol mewn lle ar gyfer rhoi arweiniad ar ba fath o wariant gellir ei wneud gyda Cronfa'r Cadeirydd.
- Dylid pwysu a mesur y costau sydd ynghlwm â chynnal unrhyw ddigwyddiad, e.e. cyngerdd gyda'r elw disgwylidig cyn ymrwymo i unrhyw wariant.

PRIF SYSTEM GYFRIFO - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilio Archwilwydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

"Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol."

Caiff y prif system gyfrifo ei ystyried yn "system ariannol pwysig" yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Cwmpas yr Archwiliad

'Roedd yr adolygiad yma yn canolbwyntio ar reolaethau cynnal y prif system gyfrifo a thrafodion 2014/15.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod rheolaeth gref yn y prosesau sydd ynghlwm â gweinyddu'r Brif System Gyfrifo. Fodd bynnag, gwelwyd fod gwendid yn y drefn o hysbysu'r Technegydd System Ariannol am aelodau o staff sydd ddim angen mynediad i'r Cyfriflyfr mwyach. Gwelwyd bod y Technegydd System Ariannol yn anfon rhestr o ddefnyddwyr yn flynyddol i'r Rheolwyr Cyllid Adrannol i'w wirio. Gwelwyd nad oeddynt bob amser yn derbyn ymateb gan yr Unedau Cyllid Adrannol. Gwelwyd ar restr defnyddwyr a anfonwyd ym mis Mehefin 2014 fod un aelod o staff wedi gadael ei swydd o fewn y Cyngor ers 30/06/2011, ond gwelwyd bod yr Uned Gyllid perthnasol wedi ymateb i'r e-bost y tro hwn a bod y defnyddiwr wedi ei ddileu erbyn amser yr archwiliad. Gan fod y swyddog yma wedi gadael cyflogaeth y Cyngor, mae'n annhebygol y byddai gyda mynediad i rwydwaith y Cyngor ac o ganlyniad yn methu cael mynediad i'r cyfriflyfr ariannol. Mae'r risg ohono'n cael mynediad anawdurdodedig i'r cyfriflyfr felly yn isel.

Barn yr Archwiliad

- (A) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb yng ngweinyddiaeth y Prif System Gyfrifo - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.**
- **Dylai'r Rheolwyr Cyllid Adrannol sicrhau eu bod yn hysbysu'r Technegydd System Ariannol o newidiadau i anghenion hawliau mynediad i'r system gyfrifo yn dilyn derbyn rhestr flynyddol o ddefnyddwyr.**

SYSTEMAU REFENIW - CAU I LAWR 2014-15
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilydd Cyffredinol Cymru Ebrill 2010 yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru) wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor yn dibynnu lle bosibl ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn mae'r protocol ar y cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan

"Fel rhan o'u rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr Awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda'r datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol".

Caiff y systemau Budd-dal, Treth Cyngor a Trethi Busnes eu hystyried yn "systemau ariannol pwysig" yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly mae bwriad cynnal adolygiad o reolaethau allweddol y systemau hyn.

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer cau i lawr y flwyddyn ariannol, drwy gadarnhau bod cysoniadau priodol yn cael eu cynnal.

Cwmpas yr Archwiliad

Gwirio bod y cysoniadau sy'n rhan o'r ymarferiad o gau'r flwyddyn flaenorol yn cael eu cynnal yn amserol a'u bod yn gyflawn a chywir.

Prif Ddarganfyddiadau

Mae trefniant o ymarfer da yn bodoli yn y broses o gysoni a chau lawr ar ddiwedd y flwyddyn ariannol gan fod yr holl brosesau cysoni disgwylidig yn cael eu cyflawni yn unol â'r disgwyl. Gwelwyd bod arian yn parhau i fod yng nghyfrif dros dro Trethi Cyngor a Threthi Busnes ar ddiwedd y flwyddyn ariannol gan nad oes modd o adnabod pa gyfrif mae'r arian yn perthyn. O ran y system budd-daliadau, mae cod SERR (System Error) wedi ei sefydlu ond ymddengys nad yw hwn wedi ei ymgorffori yn ymholiad 'SQL' - felly mae'r eitemau yn parhau ar y cysoniad fel eitemau 'gwahaniaeth' sydd angen eu datrys. Petai SERR yn rhan o'r ymholiad ni fuasai'r eitemau yn ymddangos.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol systemau refeniw - cau i lawr 2014-15 gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhelliad yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid ymgorffori cod SERR yn ymholiad SQL.

RHYNGWYNEB SIEBEL AC EFINANCIALS

Cyllid

Cefndir

Fel rhan o adroddiad archwiliad mewnol 'System Dyledwyr - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol' (Chwefror 2015), daethpwyd i'r amlwg bod anfonebau a baratowyd gan swyddogion Galw Gwynedd (drwy system Siebel) yn creu rhif dyledwr o'r newydd ar system eFinancials ym mhob achos, hyd yn oed os yw'r dyledwr eisoes yn bodoli ar y system a bod rhif dyledwr ar ei gyfer yn barod. Argymhelliad yr adroddiad archwilio oedd:

Dylid cynnal trafodaethau gyda'r Gwasanaeth Gofal Cwsmer a'r Gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth ar gyfer sefydlu sgript pwrpasol ar gyfer allforio y manylion yn gywir i'r modiwl dyledwyr er mwyn osgoi y niferoedd o gyfrifon dyblyg.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod camau wedi eu cymryd i gryfhau'r rhyngwyneb rhwng dwy o systemau allweddol y Cyngor, sef Siebel a eFinancials fel y gellir allforio manylion yn gywir o Siebel i'r modiwl dyledwyr yn eFinancials ac osgoi creu cyfrifon dyblyg.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn cwmpasu cynnal trafodaethau gyda swyddogion perthnasol o Galw Gwynedd, y Gwasanaeth TG a'r Gwasanaeth Incwm er mwyn trafod pa gamau sydd wedi eu cymryd i gryfhau'r rhyngwyneb rhwng systemau Siebel ac eFinancials. Roedd yr archwiliad yn ogystal yn dilyn sampl o geisiadau am waith penodol a brosesir drwy system Siebel, ble mae angen i godi anfoneb am y gwaith drwy system eFinancials, er mwyn sicrhau nad oes cyfrifon dyblyg yn cael eu creu ar gyfer cwsmeriaid sydd eisoes gyda rhif dyledwr.

Prif Ddarganfyddiadau

Yn dilyn ymholiadau gyda swyddogion o Galw Gwynedd a'r Gwasanaeth TG, mynegwyd fod gwaith wedi mynd rhagddo i wella'r rhyngwyneb rhwng y ddwy system a rhyddhawyd y swp cyntaf o anfonebau yn unol â'r drefn newydd diwedd mis Mehefin 2015.

Fel rhan o'r archwiliad, echdynwyd manylion o system eFinancials er mwyn adnabod os cynhyrchwyd cyfrifon dyledwyr dyblyg o fis Gorffennaf 2015 ymlaen, a gwelwyd un achos o hyn. Yn yr achos yma, gwelwyd fod anfoneb wedi ei chreu gan Galw Gwynedd ar gyfer unigolyn ym mis Mai 2015 gan gynhyrchu rhif dyledwr 751601 ac yna codwyd anfoneb arall i'r un unigolyn gan Galw Gwynedd ym mis Gorffennaf gan greu rhif dyledwr 751715.

Wrth ymchwilio i hyn, darganfuwyd fod rhestr o rifau cwsmer wedi eu copïo drosodd i Siebel cyn cyflwyno'r drefn newydd, ond nad oedd rhif cwsmer 751601 yn gynnwysedig ynddo. Pan godwyd anfoneb arall ar y cwsmer ar ôl cyflwyno'r drefn newydd, nid oedd Siebel yn gallu adnabod bod y cwsmer yn bodoli yn barod ac felly cynhyrchwyd rhif cwsmer newydd, sef 751715. Os bydd anfonebau yn cael eu codi ar gyfer y cwsmer yn y dyfodol, bydd y rhyngwyneb yn defnyddio'r rhif yma o hyn ymlaen.

Fodd bynnag, gwelwyd bod rhif dyledwr arall wedi ei greu ar gyfer yr un unigolyn, sef rhif dyledwr 751760 ond nad oes trafodion ynghlwm a'r cyfrif. Mynegodd y Gwasanaeth TG y bu problem gydag un swp o anfonebau yn fuan wedi cyflwyno'r drefn newydd a bu rhaid newid y sgrïptiau ar 20 Gorffennaf 2015 er mwyn eu prosesu. Ni chynhyrchwyd anfonebau oherwydd y broblem ond roedd rhifau dyledwyr newydd wedi eu sefydlu a dengys bod y cwsmer yma yn un o'r rhain a grëwyd heb gynhyrchu anfoneb.

Mynegodd y Gwasanaeth TG bod y broses i weld wedi gwella ar ôl y newid ar 20 Gorffennaf 2015 ac nad oes problem arall wedi cael ei adrodd. Yn dilyn gwiriadau o'r adroddiadau eFinancials, ni ddarganfuwyd unrhyw beth i awgrymu i'r gwrthwyneb.

Barn yr Archwiliad

(A) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol yn nhrefniadau Rhyngwyneb Siebel a eFinancials gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn. Fodd bynnag, dylid parhau i fonitro'r sefyllfa yn amserol er mwyn sicrhau effeithiolrwydd y rhyngwyneb.

TERFYNU GWEITHWYR ODDI AR SYSTEMAU TG Corfforaethol

Cefndir

Mae'n hanfodol bod trefniadau mewn lle ar gyfer terfynu hawliau gweithwyr oddi ar systemau TG y Cyngor petaent yn gadael eu swyddi gyda'r Cyngor. Petai gweithiwr yn newid swydd o fewn y Cyngor mae'n hanfodol sicrhau bod yr hawliau i systemau TG sydd ganddynt yn briodol i'r swydd newydd. Mae anghenion technolegol gweithwyr y Cyngor yn amrywio ond er mwyn lliniaru'r bygythiad diogelwch i ddata sensitif mae'n anochel bod y trefniadau yn cael eu rheoli.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod rheolaethau mewn lle ar gyfer terfynu mynediad swyddogion i systemau technoleg gwybodaeth y Cyngor petai unrhyw newidiadau i'w swyddi neu petaent yn gadael y Cyngor.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn canolbwyntio ar adolygu'r prosesau sydd mewn lle ar gyfer terfynu swyddogion oddi ar systemau TG. Roedd yr archwiliwr yn gwirio os oes modd adnabod defnyddwyr y dylid cael eu terfynu oddi ar systemau TG h.y. petaent wedi gadael y Cyngor neu wedi newid swydd. Yn ogystal, detholwyd sampl o systemau TG a sicrhau bod hawliau'r defnyddwyr yn briodol a bod unrhyw derfyniadau wedi eu gweithredu'n amserol.

Prif Ddarganfyddiadau

Nid oes dogfen swyddogol ar gyfer y trefniadau o derfynu hawliau swyddogion oddi ar systemau TG/rhwydwaith y Cyngor. Fodd bynnag mae'r ddogfen, 'Human Resources Information Security Standards' a gafodd ei lunio yn 2009 ar gael ar fewnrwyd y Cyngor. Mae'r ddogfen yn nodi'r pwysigrwydd o'r angen i ddiddymu mynediad gweithwyr petai unrhyw newid yn eu cyflogaeth h.y. "*Termination of employment may be due to resignation, change of role, suspension or the end of a contract or project.*", gan fod y Cyngor yn dal llawer o ddata personol a gwybodaeth gyfyngedig. Mae'r polisi hefyd yn cyfeirio at weithwyr allanol. Yn unol â'r polisi, cyfrifoldeb y Rheolwyr Llinell yw hysbysu'r Ddesg Gymorth o ddefnyddwyr newydd, newidiadau mewn rolau, ac unrhyw derfyniadau mewn perthnasedd a mynediad i systemau TG. Hefyd y Ddesg Gymorth fyddai'n hysbysu gweinyddwyr y systemau perthnasol bod angen diddymu hawliau'r defnyddwyr. Nid yw hon yn ddogfen swyddogol.

Gwiriwyd adroddiad o swyddogion sydd wedi gadael cyflogaeth y Cyngor yn ystod y flwyddyn ddiwethaf yn erbyn adroddiadau o ddefnyddwyr sampl o systemau Technoleg Gwybodaeth y Cyngor. Gwelwyd bod sawl swyddog yn parhau i fod â hawliau mynediad i'r systemau er eu bod wedi gadael cyflogaeth y Cyngor.

Mae gan rai o'r gweinyddwyr drefniadau eu hunain ar gyfer gwirio'r defnyddwyr sydd â mynediad i'r systemau. Nid ydynt yn derbyn cais i ddiddymu hawliau ym mhob achos. Os ydynt yn darganfod bod swyddog wedi newid swydd neu bellach ddim yn gweithio i'r Cyngor buasent yn diddymu'r hawliau. Hefyd mae modd i rai o'r gweinyddwyr wirio 'last login' y defnyddwyr, gyda threfniadau eu hunain o dynnu'r hawliau os nad ydynt yn mewngofnodi i'r system o fewn y 6 mis/blwyddyn ddiwethaf.

Mae gan yr Uned TG drefniadau ar gyfer adnabod cyfrifon sydd ddim yn cael eu defnyddio h.y. ddim yn mewngofnodi i'r rwydwaith. Fel arfer mae hyn yn digwydd oherwydd bod swyddog wedi gadael cyflogaeth y Cyngor ond bod yr Uned TG heb dderbyn hysbysiad o hyn. Gwneir hyn hefyd mewn achlysuron o absenoldeb tymor hir e.e. salwch, cyfnod mamolaeth, absenoldeb di-dâl. Derbyniwyd adroddiad o gyfrifon oedd wedi eu hanablu a gwelwyd bod rhai o'r cyfrifon wedi eu hanablu ers 2005 - dylai bod y cyfrifon yma wedi cael eu dileu yn unol â'r broses. Eglurwyd bod y broses o greu adroddiadau o'r math yma yn llafurus ac yn cymryd amser swyddogion oddi wrth waith arall.

Yn ogystal, derbyniwyd adroddiad o weithwyr allanol sydd gyda chyfrifon ar rwydwaith y Cyngor. Caiff y gweithwyr yma fynediad at systemau Technoleg Gwybodaeth y Cyngor. Ar hyn o bryd mae 353 cyfrif gweithredol ar gyfer gweithwyr allanol. Nid oes gan y gweithwyr yma rifau cyflog gan nad ydynt yn gyflogedig gan y Cyngor ac felly nid oes modd adnabod os ydynt wedi gadael y Cyngor yn yr un modd a gyda gweithwyr arferol. Mae'n ddiabynnol ar y rheolwyr llinell/swyddogion perthnasol i hysbysu nad yw'r gweithwyr hyn angen mynediad bellach. Nid yw hyn yn digwydd ym mhob achos.

Er bod trefniadau mewn lle, daeth i'r amlwg nad oedd llawer o reolwyr yn ymwybodol o'r angen i hysbysu'r swyddogion perthnasol o'r angen i ddiwygio hawliau gweithwyr petai angen. Nid oedd y drefn yn glir ac nid oeddynt wedi cael eu hysbysu o'r drefn. Hefyd, credir fod elfen o ddyblygu yn y ffurflenni 'Defnyddiwr Newydd' wrth ddefnyddio'r rhain i hysbysu 'newid swydd', gan fod angen cwblhau'r ffurflen gyda'r holl fanylion e.e. rhif cyflog, rhif yswiriant gwladol ar gyfer swyddogion sydd o fewn cyflogaeth y Cyngor yn barod er bod gan y Cyngor y wybodaeth yma gan eu bod yn weithwyr mewnol. Mater arall a amlygwyd oedd bod cyn-swyddogion o un adran sydd yn parhau yng nghyflogaeth y Cyngor yn parhau i gael mynediad at ffeiliau cyfrinachol.

Barn yr Archwiliad

(C) Barn yr Archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau Terfynu Gweithwyr oddi ar Systemau TG gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Dylid ystyried ail ymweld â'r polisi Technoleg Gwybodaeth 'Human Resources Information Security Standards' neu yn hytrach lunio dogfen swyddogol o'r newydd gyda'r trefniadau sydd eu hangen.**
- **Dylid ystyried trefn o hysbysu perchnogion/gweinyddwyr systemau o'r angen i dynnu hawliau swyddogion oddi ar systemau wrth dderbyn cais i ddiwygu cyfrif swyddog oddi ar rwydwaith y Cyngor - dylid ystyried defnyddio'r daenlen 'Cofrestr Meddalwedd Busnes 2015'.**
- **Dylid sicrhau bod trefniadau ar gyfer delio a chyfrifon sydd bellach yn anweithredol h.y. cyfrifon sydd wedi eu hanablu, yn ogystal â sicrhau bod gweithrediad cyson.**
- **Dylid atgyfnerthu'r neges fod angen i reolwyr llinell/swyddogion awdurdodedig hysbysu'r Uned TG neu'r Tîm Cyfarwyddiadur Mewnol os nad yw gweithwyr allanol angen mynediad i rwydwaith y Cyngor, gan mai'r swyddogion yma sydd wedi gwneud y cais cychwynnol i sefydlu'r hawliau.**

DILYSRWYDD ANFONEBAU DARPARWYR PREIFAT
Oedolion, Iechyd a Llesiant

Cefndir

Yn sgil y ffaith bod gwariant arwyddocaol ar ddarparwyr gofal trydydd parti, tybir y byddai archwiliad i adolygu'r rheolaethau mewnol yn amserol. Ar gyfer sampl yr archwiliad yma, roedd y gwasanaeth a brynir yn cwmpasu gofal cartref personol i bobl nad ydynt yn gallu darparu'r gofal iddynt hwy eu hunain heb gymorth oherwydd salwch, gwendid neu anabledd yn ogystal â gofal dydd.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod rheolaethau priodol mewn lle wrth wirio cywirdeb anfonebau am gostau gofal cartref a dydd preifat cyn eu cymeradwyo am daliad.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn cwmpasu dilyn sampl o anfonebau am ofal preifat yn ôl i'r archeb a chynllun gofal y cleient, yn ogystal a'r cytundeb rhwng yr Awdurdod a'r darparwyr gofal er mwyn sicrhau bod y costau a gaiff eu hawlio yn briodol ac yn unol â'r hyn sydd eisoes wedi ei gytuno. Roedd yr archwiliad hefyd yn cwmpasu gwirio trefniadau talu 'Tai Gofal Ychwanegol'.

Prif Ddarganfyddiadau

Uned Contractau'r Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant sy'n gyfrifol am y cytundebau rhwng y Cyngor a'r darparwyr gofal. Er mwyn i ddarparwyr gael eu cynnwys ar restr darparwyr gofal cartref cymeradwy'r Cyngor, mae'n ofynnol iddynt gytuno i'r amodau a'r thelerau sy'n gynwysedig yng nghytundeb swyddogol Gofal Cartref Gogledd Cymru, y 'pre-placement contract'. Yn ogystal, mae'n rhaid i'r darparwyr gytuno i gynnal y gwasanaeth am bris sy'n unol â uchafswm cost uned a osodwyd gan y Cyngor.

Yn ôl Taflen Benderfyniad Aelod Cabinet (18/03/15) sy'n crybwyll ffioedd dibreswyl y 'Gwasanaethau Cymdeithasol' ar gyfer 2015/16, "*ar hyn o bryd (gan gyfeirio at 2014/15), mae cost y gwasanaeth Gofal Cartref yn amrywio rhwng £14.35 a £18.05 yr awr.*" Wrth archwilio sampl o anfonebau gofal cartref, gwelwyd bod pob pris o fewn yr amrediad yma, oni bai am un cwmni oedd yn codi ffi uwch. Darganfuwyd fod hyn yn deillio o'r ffaith bod diffyg darparwyr yn yr ardal mewn cwestiwn ar adegau yn gorfodi'r gwasanaeth i gytuno i gomisiynu gofal gan y cwmni. Fodd bynnag, gwelwyd nad yw'r cwmni wedi cytuno i arwyddo cytundeb swyddogol 'Gofal Cartref Gogledd Cymru' ac i'r perwyl yma, mynegwyd gan yr Uned Contractau nad yw'r cwmni wedi derbyn pecyn gofal newydd gan y Cyngor ers hynny.

Wrth archwilio sampl o anfonebau, cymharwyd y wybodaeth arnynt gyda'r cynllun gofal a derbyniwyd esboniadau am unrhyw anghysondebau. Er mwyn sicrhau bod pob ymweliad ychwanegol i'r arfer wedi eu cytuno, ymholwyd y Gweinyddwyr Ardal perthnasol am wybodaeth i'w cefnogi. Gwelwyd fod 'case notes' i gefnogi y rhain ond mewn un achos allan o'r naw yn y sampl gwelwyd nad oedd ychwanegiad wedi ei nodi fel 'additional' ar y 'Service Placement'.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb 'Dilysrwydd Anfonebau Darparwyr Preifat' gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhelliad yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid sicrhau bod unrhyw wasanaeth ychwanegol wedi ei nodi ar 'service placements' cyn cymeradwyo taliad ar ei gyfer.

ARWYSTL AR EIDDO PRESWYLWYR CARTREFI Oedolion, Iechyd a Llesiant

Cefndir

Derbyniwyd cais gan yr Aelod Cabinet ar gyfer Adnoddau i ymchwilio i'r cyfnod mae'n cymryd i roi arwystl cyfreithiol ar eiddo unigolion sy'n derbyn gofal mewn cartrefi preswyl. Mae hyn yn deillio o gyfanswm y dyledion sy'n gysylltiedig â phreswylwyr sy'n cael eu diddymu. Dan Ddeddf Cymorth Wladol 1948, mae disgwyl i awdurdodau lleol drefnu darpariaeth ar gyfer gofal preswyl i'r unigolion hynny sydd, o gael eu hasesu, angen gofal o'r math hwn ac sy'n diwallu meini prawf yr awdurdod lleol ar gyfer hyn.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd ymchwilio i'r posibilrwydd o leihau'r dyledion sy'n cael eu diddymu, sy'n gysylltiedig â phreswylwyr cartrefi, gan arwain at leihau'r golled incwm sy'n wynebu'r Cyngor.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn cwmpasu edrych ar ddyledion y Cyngor sydd dros £5,000 ac wedi eu diddymu, ac sy'n gysylltiedig â phreswylwyr cartrefi. Ymchwiliwyd pam nad oes arwystli cyfreithiol wedi eu rhoi ar yr eiddo dan sylw, a pha gamau y dylid eu cymryd er mwyn lleihau diddymiadau o'r fath yn y dyfodol.

Prif Ddarganfyddiadau

Yn ddelfrydol, bydd pob ymdrech yn cael ei wneud gan y Cyngor i gynnig cytundeb taliadau gohiriedig i breswylwyr yn gyntaf fel bod gan y Cyngor ganiatâd i roi arwystl cyfreithiol ar yr eiddo. Os nad yw'r unigolyn neu'r cynrychiolydd yn cytuno, neu yn anwybyddu'r cynnig ac yn gwrthod gwneud taliadau am y gofal sy'n cael ei dderbyn, yna gall y Cyngor roi arwystl heb ganiatâd ar yr eiddo drwy ddefnyddio deddf HASSASSA (Health & Social Services And Social Security Adjudications Act 1983).

Mae gan y Cyngor ddyletswydd i sicrhau lleoliad i'r unigolyn mewn cartref preswyl neu nyrsio, felly bydd y Cyngor yn cychwyn talu am y gofal heb gadarnhad bod y preswlydd yn deilwng i gymorth ariannol. Gall oediadau i gynnal asesiadau ariannol a gwirio'r wybodaeth arwain at oedi pellach cyn y gellir sefydlu cytundeb, ac yn y cyfamser gall dyled sylweddol gronni. Felly, nid yw'r Cyngor yn cynnig cytundeb i'r preswylwyr, ond yn hytrach gwelwyd (fel rhan o archwiliad 'Asedau Preswylwyr Cartrefi', Mawrth 2015) y defnyddir HASSASSA cyn gynted ag y bo modd gan nad oes ffordd arall o warchod y ddyled yn yr amser mae'n cymryd i gynnal asesiadau.

Gwelir mai gwraidd y dyledion yw anallu neu anfodlonrwydd y preswylwyr neu eu perthynas agosaf i dalu'r cyfraniadau. Teimlir mai un broblem sylfaenol yn y rhan fwyaf o achosion oedd yr anawsterau oedd y Gwasanaeth Busnes yn eu profi wrth geisio derbyn ymatebion am wybodaeth gan berthnasau agosaf y preswylwyr. Fe welir bod y Gwasanaeth wedi ymdrechu i adfer y dyledion, boed hynny drwy alwadau ffôn neu drwy lythyru'r unigolion perthnasol, ond bod cysylltu â chynrychiolydd i'r cleient - boed gyda Power of Attorney neu beidio - yn profi i fod yn anodd.

Yn ogystal â'r Gwasanaeth Busnes, mae'r Gwasanaethau Incwm a Chyfreithiol yn rhan o'r broses o adennill y dyledion. Gwelwyd nad oes strategaeth cydweithio wedi ei sefydlu, ac o ganlyniad nid yw'n amlwg pwy sydd â pherchnogaeth dros y gwahanol ddyledion ar unrhyw bryd na phwy sy'n atebol. O ystyried y dystiolaeth, teimlir bod y ddyled yn cronni i swm sylweddol cyn y cymerir camau penodol i'w adfer, gan fod yr amser a gymerir i ymateb i ymholiadau rhwng swyddogion neu i drydydd parti yn weddol hir mewn rhai achosion.

Yn gyffredinol, gwelir fod cymhlethdod a sensitifrwydd y maes dan sylw yn rhoi cryn bwysau ar y Gwasanaeth Busnes wrth iddynt geisio rheoli ac adfer y sawl ddyled sydd wrth law, sydd i gyd yn wahanol yn eu natur. Heb strategaeth benodol o ran cydweithio rhwng y gwasanaethau (Busnes, Incwm a Chyfreithiol), nid oes perchnogaeth ac atebolrwydd amlwg. Ystyrir bod posibilrwydd y byddai'r buddiannau a geir trwy lwyddo i adfer y dyledion yn gorbwysu'r costau a ddaw yn sgil sefydlu'r strategaethau. Yn ogystal, darganfuwyd bod mân gamgymeriadau mewn dogfennau, gan gynnwys rhai llythyrau a anfonwyd yn allanol, a allai fod wedi cyfrannu at gynyddu'r amser a gymerir i adennill y dyledion.

Barn yr Archwiliad

(C) Barn yr archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb trefniadau rheoli dyledion preswylwyr cartrefi gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau sydd mewn lle. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Dylid sefydlu trefn o adnabod dyledion yn gynt a chymryd camau priodol i atal y ddyled rhag cronni yn sylweddol.**
- **Dylid monitro taliadau yn fwy rheolaidd ac ymlid taliadau hwyr yn syth.**
- **Mae angen i swyddogaethau fod yn glir ynglŷn â phwy sydd â chyfrifoldeb/perchnogaeth dros daliadau ac unrhyw ddyled sy'n cronni, drwy sefydlu gweithgor sy'n cynnwys aelodau o'r Gwasanaethau Busnes, Incwm a Chyfreithiol, i gyfarfod yn rheolaidd i roi sylw i'r mater.**